

Epistemik Cemaat-Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi

Arslan, Hüsamettin. *Epistemik Cemaat-Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1992.

Muhammed Torun

1. Yazar Hakkında

Hüsamettin Arslan, tarih mezunu bir sosyologdur. Tarih bilgisini felsefe ile harmanlaması onun çoğu sosyologun göremediği hususları görmesini sağlamıştır. Hacettepe Üniversitesi Sosyal İdari ve Bilimler Fakültesi Tarih Bölümünden mezun olmasının ardından aynı fakültede yüksek lisans yapan Arslan, "Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğun'da Sanayileşme Girişimleri" konulu bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde doktorasını yapmış ve "Epistemik Cemaat / Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi" adlı bir doktora tezi hazırlamıştır. Sosyolojinin alt bilim dallarından Genel Sosyoloji ve Metodoloji çalışmaları yapan Arslan, Bilgi Sosyolojisi, Bilim Sosyolojisi, Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Hermeneutik alanlarına yoğunlaşmıştır. Çeşitli dergilerde bilgi, bilimsel bilgi ve bilim üzerine makaleleri ve yabancı dillerden yaptığı sosyoloji kitapları çevirileri yayınlanan Prof. Dr. Hüsamettin Arslan, son olarak Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Sosyoloji Bölüm Başkanıydı. Aynı zamanda iyi bir mütercim olan Hüsamettin Arslan, memlekete faydalı olduğunu düşündüğü eserleri bu kitabın da yayınevi olan bin bir güçlkle kurduğu ve yaşattığı Paradigma Yayınları aracılığıyla dilimize kazandırmıştır.

2. Kitap Hakkında

Hüsamettin Arslan'ın "Epistemik Cemaat-Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi" kitabı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 3 Ekim 1991 tarihinde sunduğu doktora çalışmasından ortaya çıkmış bir eserdir. Doktora tezi İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Baykan SEZER, Doç. Dr. Ümit Meriç YAZAN ve Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Naci SOYKAN'ın bulunduğu bir jüriye sunulmuştur.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Etik Deđerler, Karabük, muhammedtorun@karabuk.edu.tr
Graduate student., Karabuk University, The Institute of Graduate Studies, Department of Ethical Values, Karabük/Türkiye

*This article has been reviewed by at least one referee and scanned via plagiarism software.
Bu makale en az bir hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılım ile taranmıştır.*

Torun, Muhammed. "Epistemik Cemaat-Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi". *Mutalaa* 3/2 (Haziran 2024), 176-184

ORC ID: orcid.org/0000-0001-7576-4521
ROR ID: ror.org/04wy7gp54
DOI: doi.org/10.5281/zenodo.12668222

Geliş tarihi: 13.06.2023
Kabul tarihi: 30.06.2024

3. Kitabın Bölümleri

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. Yazarın kitabının "Bilim Sosyolojisine Giden Yol" başlıklı birinci bölümü, çalışmanın ikinci bölümü ve çekirdeği durumundaki "Epistemik Cemaat" başlıklı bölüm için bir hazırlık niteliğindedir. Bu bölümde sosyolojinin kurucu babalarının (klasik sosyologların), "Bilgi nedir? Bilgi ile toplum arasındaki ilişki nedir? Bilimsel bilgi ile toplum arasındaki ilişki nedir? Bilimsel bilginin diğer bilgi türlerinden farkı nedir?" türündeki sorulara nasıl cevap verdiklerini göstermeye çalışmıştır. Bu sorulara verilen cevaplarla ikinci bölümde ele alacağı "bilimsel bilgi nedir ve nasıl inşa edilmektedir?" sorusunun daha iyi anlaşılması için bir zemin hazırlar. Yazara göre bilim sosyolojisi klasik sosyolojiden ayrı incelenemez çünkü bilim sosyolojisi bilime sosyolojinin penceresinden bakmaya çalışır.

4. Çalışmanın Çıkış Noktası

Yazar Türkiye'de Ondokuzuncu Yüzyıl'ın başından bu yana bir "entelektüel veya epistemik bir kirlenme" ve bu kirlenmenin neticesinde bir "epistemik kaos" ve "epistemik bunalım" yaşandığı varsayımından yola çıkar. Araştırmalarını derinleştirdikçe epistemik bunalımı açıklayabilecek teorik bir çerçeveye ihtiyaç duyduğunu farkederek. Batı'da yapılan meta-bilim (bilim sosyolojisi, bilim felsefesi, bilim antropolojisi ve bilim psikolojisi) incelemeleri üzerinde yaptığı yoğun çalışmalar neticesinde; Türkiye'de var olduğunu öne sürdüğü epistemik bunalımı bir olgu olarak inşa etmesini sağlayacak teorik cihaz olarak "epistemik cemaat (epistemic community)" kavramını keşfeder ve bu kavram üzerine yoğunlaşır.

5. Yazarın Özeleştirisini

Yazar eserinin başında bir kitabın entelektüel kıymetinin tespiti ile ilgili bilgiler verirken kendi kitabı ile ilgili de özeleştiri getirir. Bir kitap, kendisini okuyanın cahilliğini yüzüne vurmuyor, onu sarsmıyorsa ve yazar da kendi cahilliğinin farkında değilse ve üstelik eserinde ele aldığı tüm sorunları çözdüğü izlenimini veriyorsa; o düşük entelektüel değere sahip bir eser demektir der. Çalışmasında "epistemik bunalım" konusunun ilerde ele alınmak üzere tespit edilmiş varsayımlardan ibaret olduğunu, zaman ve lojistik destek eksikliğinden dolayı çalışmasının bu kısmının tamamlanamadığını söyler.

6. Kitabın Önemi

Kitaba dönüşmüş bu doktora çalışması, Türkiye'de bilim sosyolojisi alanında yapılan ilk çalışmadır. "Bilim" denilen devâsâ kurumu sosyolojik açıdan ele alma çabasıdır. Genelde "bilgi sosyolojisi", özelde "bilim (bilimsel bilginin) sosyolojisi" disiplini çerçevesinde bir denemedir. Yazara göre bu eserin en önemli özelliği; onun "bilim" kurumunun sosyolojik açıdan nasıl ele alınabileceği, bilime ülkemizden nasıl bakılması gerektiği ile ülke ve toplum olarak bu konuda neler yapılabileceği hususlarında varsayımlar şeklinde ipuçları vermeyi deneyen bir çalışma olmasıdır. Yazar eserinde bu çalışmasının antipozitivist bir entelektüel tutumu yansıtmaması sebebiyle ülkemiz ve toplumumuz açısından önemli olduğunu vurgular. Bunun nedenini de pozitivism veya pozitivism bilim ideolojisinin ülkemize giren ilk batılı, ilk modern ideoloji olması olarak açıklar. Osmanlı toplumunun Batı'ya açıldığı dönemde Batı'da "pozitivism=bilim" olarak görülmesi sebebiyle aslında Batı'ya açılırken pozitivism de açıldığımızı söyler. Türkiye'deki tüm modern entelektüel akımların kaynağını da bu sebeple pozitivism bağlar.

7. Çalışmanın Cevabını Vermek İsteddiği Temel Soru

Yazar eserini bir giriş, bir başlangıç ve bir hazırlık eseri olarak görür ve onu bir deneme olarak tanımlar. Eserinde “Bilim ve bilimsel bilgi nedir? Bilimsel bilgi nasıl inşa edilmekte ve nasıl meşrulaştırılmaktadır?” sorusunu, cevabını vermek istediği temel soru olarak belirler.

8. Yazarın Entelektüel Konumu ve Konvansiyonalizm

Yazar kendisini bir konvansiyonalist olarak tanımlar. Konvansiyonalistlere göre bilginin nihai belirleyicisi Doğa değildir. Onlar toplumun belirleyiciliğine inanırlar. Bu yüzden bilginin nihai belirleyicisinin gözlem ve deneyler olduğunu savunan pozitivistlere karşı çıkarlar. Bilginin nihai belirleyicisinin bilgiyi inşa eden insanlar, insanî kararlar veya toplum olduğunu söylerler. Bilimi reddetmezler ama tek bilgi kaynağı olarak da görmezler. Bununla birlikte yazar, modern bilimsel epistemik cemaat içinde eğitildiğini ve onun içinde yer aldığını da reddetmez.

Yazar, konvansiyonalizm (conventionalism) teriminin Türkçe karşılıklarının kavramı karşılama yetersiz olduğunu düşündüğü için eserinde İngilizcesini kullanmayı tercih etmiştir. Entelektüel literatürde kabul gören anlamıyla konvansiyonalizm, bilimsel yasa, teori ve genellemelerin doğadan bağımsız seçime veya tercihe dayalı konvansiyonlar (teamüller, gelenekler, inançlar) oldukları yolundaki entelektüel akımı ifade etmektedir. Konvansiyonalistlere göre bilimin Doğa'da bulunduğunu öne sürdüğü yasalar toplumun (veya insanın) Doğa'ya yüklediği yasalardır.

9. Pozitivizmin Evrensel Doğruları ve Bilim

Pozitivist söylem yasadan söz eder. Evrensel doğruları tekeline alan kurum olan bilim, hakikatin sözcüleri olarak bilim adamlarını belirler. Pozitivist söylem ise bilim adamını “peygamber” konumuna yükseltir ve buradan da bir “doğal ahlak” doğar. Tek düzelik, aynılık isteyen, farklılıkları görmezden gelerek sadece benzerlikleri öne çıkaran pozitivist veya bilimperest anlayış karşısında; konvansiyonalistler bilim dışında farklı bilgi kaynaklarının da var olduğunu, tek bir doğru olmadığını ve birçok doğruların var olduğunu söylerler. Pozitivist bilim ideolojisinde yasa durumundakine, bilimsel ve evrensel olana boyun eğilmelidir. Olması gerekeni buyuran tek otorite bilim yani bilim adamları cemaatidir. Bunun adına bilimperestlik (scientism) denilmektedir.

10. Pozitivizm, Eğitim ve Gelenekten Kopuş

Yazar, aileden gelen klasik gelenekten koparan ilk adımın okul olduğunu ve okulun kişileri pozitivist yaptığını söyler. Okumuşlar ile toplum arasındaki kopukluğu, çatışmayı ve uçurumu buna bağlar. Ona göre bu uçurum pozitivism ile klasik gelenek arasındaki bir uçurumdur. Kendisini de pozitivismi ideoloji olarak benimseyen eğitim sisteminin bir ürünü, bir eseri olarak görür. Hatta bu ideolojinin geçmişte toplumu değiştirmek için bir silah olarak kullanıldığından bahseder.

11. Yazara Göre Gelenek Kavramı

Kendisinin bir konvansiyonalist olarak konumlandırıan yazar pozitivist dünyadaki mevcut bir yığın geleneğe sadece biri olarak kabul eder. Eserinde "gelenek" kavramı ile "strateji" kavramını aynı anlamda kullanır. Gelenekleri evreni açıklamak üzere başvurduğumuz entelektüel stratejiler, süreklilik kazanmış stratejiler olarak açıklar. Bilimsel yöntemler değil bilimsel stratejiler ve taktikler olduğunu söyler. Bilginin yöntemlerle değil, geleneklerin veya stratejilerin yön verdiği süreçlerle üretildiğini söyler.

12. Algı Kalıbı Değişimi (Gestalt Switch)

Yazarın görüşüne göre; pozitivist bilim ideolojisini benimsemek, geleneğe kopmanın ön şartı olmuştur. Fakat bu geleneğin otoritesinin yerine bir başka geleneğin (bilim adamının) otoritesi geçmiştir. Bir geleneğe başka bir geleneğe geçilmiştir. Yazar bu durumu eserinde "algı kalıbı değişimi (gestalt switch)" olarak ifade eder. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin ve toplumun resmi ideolojisi olan Sünni İslâm, algı kalıbı değişimi süreci sonunda reddedilerek Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması esnasında yerini pozitivistliğe bırakmıştır. Yazara göre bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi pozitivist bilim ideolojisidir. Modern eğitim sistemimizin temelinde de pozitivist bilim ideolojisi bulunmaktadır.

13. Epistemik Bunalım ve Epistemik Cemaat Kavramları Hakkında Yazarın Uyarısı

Yazar, Türkiye'de on dokuzuncu yüzyılın başından bu yana bir epistemik bunalım olduğu tezini doğru kabul edilmesi halinde; bunu anlamının biricik şartının ona "epistemik cemaat" kavramıyla bakmak olduğunu da doğru olacağını ve epistemik bunalımları anlamak için de epistemik cemaatlere bakılması gerektiğini söyler. Bu çalışmanın "epistemik cemaat" dikkate alınmadığı takdirde bir bütünlük ve mana içermeyeceğini ve boş bir eser olacağını söyler.

14. Epistemik Cemaat ve Epistemik Bunalım

Epistemik cemaat bilginin var olma öncülüdür. Epistemik cemaat genelde bütün bilginin, özel olarak da bilimsel bilginin olmazsa olmazıdır. Epistemik cemaat, bir bilme, bilgi, kavrama, anlama cemaatidir ve bilgiyi inşa eden, işleyen, geliştiren ve daha sonraki kuşaklara intikal ettiren, bilgiyi taşıyan insanlar topluluğunu ifade etmektedir.

Yazar epistemik bunalımı toplumun tamamının değil; entelektüel bir zümrenin, bir epistemik azınlığın, bir epistemik cemaatin, bu cemaatin insanların bunalımı olarak görür. Bunalımın nedenini sonuçlarını istikrarsızlık ve kuralsızlık olarak gördüğü düşünsel veya epistemik statüko yokluğuna bağlar. Ona göre epistemik bunalım bir epistemik otorite boşluğudur ve farklı epistemik otoritelerin çatıştığı yerde ortaya çıkar. Modern bilimlerin Türkiye'ye girişi bu bunalımın başlıca nedeni olmuştur.

15. Bilimsel Epistemik Cemaat ve Bilimsel Bilgi

Bilgiyi “bilimsel bilgi” olarak ele almayı düşünen yazar, incelemesini “bilimsel epistemik cemaat” temeli üzerinde sürdürür. Çalışmasının bu bölümünde “Bilimsel epistemik cemaat gerçekte bilimsel faaliyet dediğimiz faaliyeti nasıl icra etmektedir?” sorusunu cevaplamaya çalışır. Yazara göre bilgiyi açıklamanın tek yolu, ona kaynaklık eden, onu inşa eden, taşıyan ve intikalini sağlayan cemaati incelemektir. Doğa'nın tasnifi (paradigma), bilimsel cemaatin örgütlenme biçimini (Durkheim'da toplumun) yansıtır. Kuhn paradigmayı, yani bilimi ya da bilimsel bilgiyi anlamının biricik şartının, bilimsel bilgiyi üreten bilim adamları topluluğunun anlaşılması olduğunda ısrar eder.

16. Entelektüel Cemaat İçerisinde Merkezi Otorite ve Çevre

Entelektüel cemaat içindeki eşitsizlikler, yalnızca birey üyeler arasındaki eşitsizlikler değildir; gerçekte, üniversiteler, araştırma enstitüleri, laboratuvarlar, dergiler, yayın şirketleri ve araştırma alanları (disiplinler) arasındaki eşitsizliklerdir. Gerçekte eşitsizlikler, kurumlararası eşitsizliklerdir. Güç, otorite ve yaratıcılık merkezin; edilgenlik, boyun eğme ve tekrarlama çevrenin özelliğidir. Merkezi otorite standartları koyar, temel bazı dogmaları teyit eder; statü, para, yayın fırsatları ve diğer ödüller yoluyla üyelerini ödüllendirir. Böylece merkez, cemaatin birey üyesinin “entelektüel niteliğinin” tecil edildiği yerdir. Entelektüel cemaatin norm ve standartlarına bağlılık merkeze bağlılıktır. “Merkez”de “görünmeyen kolej” yer alır. Burada ilgili epistemik imparatorluğun önderleri ikamet etmektedir. Görünmeyen kolej “yaratıcılar”ın, diğer epistemik cemaatler ise “tekrarlayıcılar”ın ikamet ettiği yer, yani “çevre”dir. Tekrarlayıcılar fiiliyatta bilimde edilgin olan “uydu” cemaatlerdir. Bu epistemik imparatorluğun merkezleri Londra, Paris, New York ve Berlin'dir. Ondokuzuncu yüzyıl başında İstanbul'da doğan epistemik cemaat merkezi Batı'da olan bir uydu cemaatidir.

17. Bilimsel Epistemik Cemaat Üyeleri (Bilim Adamları)

Bilimsel cemaat bir bilimsel uzmanlık alanının uzmanlarından oluşmaktadır. Bu uzmanlar aynı eğitim ve çıraklık tecrübesini geçirmiş; bu süreç içerisinde aynı teknik literatürü içselleştirmiş ve söz konusu literatürden genellikle aynı dersleri çıkarmışlardır. Bu standart literatürün sınırları genellikle bilimsel bir konunun sınırlarını gösterir ve her cemaatin kendine has bir araştırma konusu vardır. Yazar hem olağan bilimin hem de bilimsel devrimlerin cemaat tabanlı faaliyetler olduğunu söyler. Bilimin ideallerinin ve pratiklerinin cisimleştiği yer ve bilimin bilme-kavrama otoritesinin nihai kaynağı akademik kurumlardır. Akademik bilim cemaati bir iletişim, ödül dağıtım sistemini de içine alan kurumlaşmış bir sosyal sistemdir. Bilimsel bilgi bu sosyal sistem içinde elde edilir. Bilim adamları cemaatin normlarına uydukları sürece onun bir üyesi olarak kalabileceklerdir. Bilimsel cemaatin normları araştırmaya rehberlik eder ve bilginin sistemli birikimini kolaylaştırır. Bu normlar, bilim adamlarının paylaştıkları bilme-kavrama teknik ya da yöntemleriyle, diğer teknik standartlardan oluşurlar. Bilim adamı üyesi bulunduğu epistemik cemaatin normlarına şartlandırılmış veya şartlanmış kişidir.

18. Bilimsel Epistemik Cemaat ve Normlar

Bilim sosyolojisinde bilimsel cemaatin norma dayalı bir cemaat olduğu hususunda bir fikir birliği varsa da bu normların ne olduğu tartışmalı bir konudur. Bilim sosyolojisinin kurucu babası Merton ve sonraki sosyologlar bu normlar konusunda sınırlamalar getirmeye çalışmıştır. Bu bilimsel normlar takımı üniversalizm, komünalite, özel çıkar ve ilgilerden bağımsızlık, organize edilmiş şüphecilik, orijinallik, tevazu, rasyonellik ve bireycilik olarak sıralanabilir. Her epistemik cemaat bağlı bulunduğu entelektüel geleneğin normlarına uyarlar. Bunlar, bilimsel faaliyetlerde kullanılan teknikler, yöntemler de olabilir. Bunlar bilimsel cemaati bilim-dışı etkilerden koruyan bir savunma duvarı özelliği gösterirler. Evrensel bilimsel normlar yoktur, epistemik cemaatten epistemik cemaate, dönemden döneme, durumdan duruma değişen normlar vardır.

19. Bilimdeki (Bilimsel Epistemik Cemaat İçindeki) İletişim Kanalları

Yazar bilimdeki belli başlı iletişim kanallarını şöyle sıralar:

- 1) Makaleler, kitaplar, dergiler ve bildiriler.
- 2) Bilimsel toplantılar ve konferanslar.
- 3) Aynı uzmanlık alanında çalışan, ancak farklı kurum ya da mekânlarda yer alan bilim adamlarının mektup, özel ziyaretler ve bilimsel toplantılar yoluyla girdikleri kuraldışı ilişkiler.
- 4) Aynı idari bölümlerde yer alan bilim adamları arasındaki ilişkiler
- 5) Bilim adamları ile öğrencileri arasındaki ilişkiler.
- 6) Bilim adamlarının bilimsel cemaatin dışında yer alan insanlarla girdikleri ilişkiler

20. Bilimsel Epistemik Cemaat ve Dil

Bilimsel cemaat veya modern epistemik cemaat her epistemik cemaat gibi bir ortak dile sahiptir. Bilimin dili yoktur, bilimsel cemaatin dili vardır. Bilim adamları icat edilen bu "bilimsel dil" in kavramlarının kullanıcılarıdır. Aynı dili kullanmak aynı hayat tarzını paylaşmayı sağlar. Bu kavramların anlamlarını belirleyen şey onların kollektif kullanım tarzlarıdır. Bu kollektivite sayesinde bilim adamları arasında iletişim gerçekleşir. Bu dilin zorluğu bu cemaatin bir üyesi ya da bilim adamı olmak için uzun bir eğitim süresini gerekli kılar. Bilimsel dil de bütün diğer diller gibi konvansiyonlara (geleneklere) dayanır. Tüm bu kavramlar, genellemeler, yasalar, teoriler ilgili cemaatin mutabakatı sonucu ulaşılmış konvansiyonlardır.

21. Bilimsel Epistemik Cemaat ve Dogmalar

Bilimsel epistemik cemaat yalnızca bir normlar cemaati ve linguistik (dilsel) bir cemaat değildir. O aynı zamanda herhangi bir cemaat gibi bir inançlar ya da dogmalar cemaatidir de. Bilmek özel türde bir inanç formudur. Bilimsel cemaat dinî cemaatin yerini alırken dogmalar alanından dogmalardan arındırılmış bir alana geçilmemiştir. Dinî dogmalar alanından bilimsel dogmalar alanına geçilmiştir.

22. Bilimsel Eğitimin Bilimsel Epistemik Cemaatler İçin Önemi

Bilimsel cemaatin yani herhangi bir epistemik cemaatin devamı ve sürekliliği eğitim süreci sayesinde sağlanmaktadır. Bu cemaatlerin kaderi, onların daha sonraki kullanıcılarının yani varislerinin elindedir. Eğitim sayesinde cemaatlerin varlıkları, standart ve normları, amaçları, ilgileri ve çıkarları ve entelektüel ürünleri (bilgi) devam edebilecektir. Bilimsel ortodoksi yani hazır bilim (iyi tesis edilmiş bilgi) bilimsel eğitim sayesinde sonraki kuşaklara aktarılır. Eğitim ile öğrenci, cemaate ve onun statükosuna uyum gösterecek şekilde programlanır. Bilimsel cemaat otoritesini hoca ve ders kitaplarının otoritesi ile sağlar. Yazar bilimsel araştırmanın objektif, nötr ve toplumsal etkilerden bağımsız olduğu düşüncesine katılmaz. Hatta onun kapsamlı ve sıkı bir sosyalizasyon süreci içinde ortaya çıkması sebebiyle daha fazla toplumsal olduğunu söyler.

23. Bilimsel Araştırma Faaliyetlerinin Temeli

Yazar bilimsel araştırmanın temelini bilimsel ihtilaflar olduğunu söyler. İhtilaflara dayandığı için toplumsal olan bilimsel bilginin nihai belirleyicisi insanlar yani epistemik cemaat ve üyeleridir. Yazara göre bilimsel araştırma problemlerle veya bulmacalarla değil bilimsel ihtilaflarla başlar. Problemler ve bulmacalar nedenler değil ürünler veya sonuçlardır. Bilimde problemlerin hazır bulunmadığını, inşa edildiğini söyler.

24. Güvenilir (Bilimsel) Bilgi ve Epistemik Monopol

Güvenilir bilgi demek araştırma cemaatinin güvenilir veya bilimsel saydığı bilgi demektir. Cemaatin epistemik statükosuna uymayan hiçbir bilimsel iddia “bilimsel” statüsü kazanamaz. Güvenilirliğin kaynağının araştırma cemaati olması sebebiyle epistemik cemaat bir güvenilirlik monopolü (tekeli) demektir. Bilimsel bilginin güvenilirliği bilimsel cemaatin güvenilirliği demektir. Güvenilirlik elde etme süreci, bir ihtilafları çözmeye, sona erdirmeye sürecidir. Bunun yolu da öncelikle meslektaşlarını ikna ve inandırma amacıyla kullanılan retorik yöntemine başvurmaktır. Ayrıca kaynak kullanmak, kaynaklara atıf yapmak müttefik kazanmak demektir. Bilimsel yazıların inşasında bilim adamları iki otoriteye ya da müttefike başvururlar: Epistemik cemaatin üyesi durumundaki meslektaşlar ve laboratuvar (doğa). Son olarak da bilgi yazıya dökülmelidir. Yazıya dökülmemiş hiçbir düşünce bilimsel değildir. Bu sebeple bir bilimsel cemaatin en iyi göstergesi, mesleki bir derginin varlığıdır. Bu cemaat kültürünü bu bilimsel dergiyle meşrulaştırır. Bilimsel dergi ayrıca bir iletişim aracıdır. Dergiler ve bilimin eşik bekçileri diye adlandırılan editörler sayesinde epistemik kontrol sağlanır. Hiçbir bilgi iddiası, epistemik statükoya boyun eğmeden, “bilimsel bilgi” statüsü elde edemez. Doğru veya güvenilir bilgi, epistemik cemaatin, epistemik monopolün onayladığı bilgidir.

25. Bilimsel Bilgi ve Kitle İletişim Araçları

Bilimsel bilginin izlediği sosyal yolun son aşaması kitle iletişim araçlarından oluşmaktadır. Bu iletişim araçlarıyla bilgi üretildiği araştırma cemaatinden, bilime inanan müminlerin oluşturduğu bilimsel epistemik cemaate ulaştırılır.

26. Bilimsel Bilginin Evrenselliği

Bilgi, meşrulaştırılmış bir güç halindedir. Bilimsel bilgi doğasında evrensel ögeler bulundurduğu için evrensel değildir. Onu üreten ve meşrulaştıran epistemik cemaat güçlü olduğu ve bu gücün meşruiyeti yaygın kabul gördüğü için evrenseldir. Bilimsel cemaatin gücü, bilimsel bilginin gücü ve meşruiyeti, bilimsel bilginin evrenselliği ve güvenilirliği, arkasındaki lojistik destek ile ekonomi, devlet müttefikler hesaba katılmadan değerlendirilemez. Yazara göre evrensellik hakikatin değil, gücün fonksiyonudur. Yazara göre evrensel bilimsel yöntemler yoktur, stratejiler ve bu stratejilere uygun şekilde kullanılan taktikler vardır ve bunlar epistemik cemaatleri ayakta tutarlar. Strateji, bir rakibi veya düşmanı zayıflatma taktiğidir. Strateji gelenek demektir, gelenek de süreklilik arzeden stratejidir. O zaman uzun ömürlü bir düşünce ve araştırma geleneği, uzun ömürlü bir epistemik cemaat, uzun ömürlü bir strateji demektir.

Sonuç

Bilimsel dil, bilimsel gelenek ve dogmalar, bilimsel standartlar, amaçlar ve ilgiler, bilimsel doğrular, bilimsel epistemik cemaatin entelektüel mülküdür. Bilimsel araştırmayı motive eden şey ihtilaflar iken bilimi adamını güvenilirlik elde etme tutkusu motive eder. Bize ve bilimsel metinlere yansıyan Doğa, gerçek Doğa değildir; inşa edilen doğadır. Bilimsel bilgi güç ve meşruiyetini doğadan değil onu inşa eden epistemik cemaatten alır. Bilimsel bilginin evrenselliği veya objektifliği cemaatinin evrenselliği veya objektifliği demektir. Evrensel ve objektif bilgi, insansızlaştırılmış bilgi demektir. Bu çalışma bunun böyle olmadığını göstermekle kalmaz, aksine relativist bir yaklaşımla bilimsel bilginin inşasında insan unsurunu ön plana çıkartır. Bilgiyi insani faktörlerden tecrit etme çabasının bir imkansızın peşinde koşma çabası olduğunu, insansızlaştırılmış bilginin bir imkânsızlık olduğunu ifade eder. Bilimsel bilgi ile dinî bilginin çelişmediğini ve çatışma yaşamadığını, çelişen ve çatışmanın insanlar olduğunu söyler.

Türkiye’de klasik veya İslamî epistemik cemaat ile modern epistemik cemaatin bir arada yaşamakta olduğunu, bunların farklı epistemik cemaatler olduğunu ve beslendikleri entelektüel kaynakların farklı olduğunu söyler. Batı’da Hıristiyan epistemik cemaatten bilimsel epistemik cemaate geçiş, bu toplumun kendi iç devinimleri ve kendi için evrimi sonucu gerçekleştirmiştir. Onlar modern bilimi Batı toplumu dışında bir toplumdan almamışlardır. Oysa Türkiye’de modern epistemik cemaat Osmanlı bürokratlarının Batılılarla girdikleri ilişkilerin ürünüdür. Türkiye’deki modern epistemik cemaat, "merkezi" Batı’da bir epistemik cemaattir ve modern Türkiye’deki bütün modern epistemik cemaatler, Ondokuzuncu Yüzyıl başlarında ortaya çıkan bu epistemik cemaatin alt-şubeleridir.

Evrensellik iddiası veya dogması, güçlü bir epistemik cemaatin kendini meşrulaştırmak için kullandığı stratejinin adıdır ve kendini meşrulaştırmak için başvurduğu silahtır. Yazara göre Türkiye gibi uydu epistemik cemaatler tam tersi bir stratejiyi benimsemelidir. Bu strateji relativist stratejidir. Relativizm, güçsüzün silahıdır. Relativizm veya relativist strateji, çevrede yer alan uydu epistemik cemaatlerin "uydu" konumundan çıkabilmelerine imkân sağlayacak biricik stratejidir.

Kritik Eden: Muhammed Torun

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Muhammed Torun

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.